

"Sfântul din Monparnasse" între document și mit: o sută de ani de exegeză brâncușiană. Proiect PN - II - ID - PCE - 2011 - 3 - 0200

Raport științific sintetic Octombrie 2011 - Octombrie 2013

Sub egida Centrului de studii brâncușiene Barbu Brezianu s-a inițiat în 2011 proiectul "Sfântul din Monparnasse" între document și mit: o sută de ani de exegeză brâncușiană care își propune cercetarea și organizarea arhivei istoricului de artă, specialist reputat al operei Constantin Brâncuși, donată Institutului de Istoria Artei G. Oprescu din București de către Andrei Brezianu.

Organizarea și clasificarea Arhivei Barbu Brezianu, conținând cărți, dosare cu documente — cupuri, notițe, însemnări, ciorne - , scrisori, fotografii, casete audio și video a fost inițiată imediat după semnarea contractului printr-o serie de întâlniri cu specialiști în biblioteconomie și arhivistică de la instituții cu experiență în domeniu. Identificarea unor soluții adecvate fondului de arhivă pe care proiectul și l-a propus să cerceteze.

În urma clarificărilor de natură metodologică activitatea propriu-zisă de inventariere și clasificare a bibliotecii și dosarelor cu documente a fost începută după o prealabilă repartizare a sarcinilor către membrii echipei. Irina Cărăbaș, Ruxandra Beldiman, Virginia Barbu, Corina Teacă, Olivia Nițiș, Ioana Vlasiu au început inventarierea **dosarelor**. Maria Anghelescu, Antoaneta Alexandru și Marina Aposteanu au început inventarierea fondului de carte și a documentelor care însoțesc aceste cărți. Programul de inventariere și arhivare a continuat și a fost finalizat în **2012**. Au fost inventariate 172 de dosare și s-a realizat un opis pentru fiecare în parte. De asemenea, au fost inventariate, valorizate și prelucrate în catalogul on-line al Bibliotecii Institutului de Istoria Artei, accesibil pe situl Institutului, un număr de 1684 de volume. Alte 127 publicații în valoare de 379 lei, aflate în interiorul volumelor au fost deasemenea cotate, valorizate și prelucrate.

Cercetarea materialelor din dosare a pus în lumină diversitatea traseelor urmărite de Barbu Brezianu în vederea circumscrierii cât mai precise a subiectului său: raporturile cu înaintașii săi, de pildă cu Auguste Rodin, relațiile cu prietenii români (Victor Popp, Ion Gheorghian) întreținute și prin

corespondență care relevă date ale personalității lui Brâncuși, studierea detaliată a operelor lui Brâncuși, începând cu materialitatea lor (vezi dosarul despre Pietrari și corespondența cu întreprinderea din Deva pentru a afla date privind piatra utilizată la ansamblul de la Târgu-Jiu) până la contextul cultural în care s-a dezvoltat opera lui.

Un alt capitol mare cuprinde documente referitoare la relațiile lui Barbu Brezianu cu diverse instituții și persoane oficiale – Muzeul Național de Artă Modernă-Centrul Georges Pompidou de la Paris cu ocazia organizării primei retrospective Brâncuși din 1995. Corespondența cu Margit Rowell, una dintre organizatoarele retrospectivei este, de pildă, revelatoare pentru considerația de care istoricul de artă român se bucura printre confrății săi.

O altă categorie de dosare este dedicată cercetărilor lui Barbu Brezianu privind alți artiști decât Brâncuși – Nicolae Grigorescu (documente interesante privind pictura murală a bisericii din Puchenii Mari, starea ei de conservare și restaurările ei succesive), Constantin Lecca, Nicolae Tonitza, Cornel Medrea, Ștefan Luchian, ceea ce indică interesul istoricului de artă și pentru alte figuri majore ale artei românești.

Scrisorile primite de Barbu Brezianu (aproape 500) au fost inventariate și clasate alfabetic. A fost identificată majoritatea interlocutorilor lui. Au fost scanate 1700 pagini de corespondență cu numeroși interlocutori, printre care istorici de artă importanți, români și străini (Friedrich Teja Bach, Ionel Jianu, Sidney Geist, Margit Rowell, Doina Lemny) care s-au ocupat de sculptura lui Brâncuși.

În **2013** s-a făcut transcrierea **corespondenței** istoricului de artă Ionel Jianu cu Barbu Brezianu și adnotarea ei parțială. Valorificarea bogatului material documentar din corespondență a avut loc în cadrul Colocviilor de miercuri ale Institutului de istoria artei "G.Oprescu".

În paralel, a fost inventariat fondul de **fotografie** (500 bucăți).

În ceea ce privește **organizarea spațiului** și **mobilierului adecvat** conservării în bune condiții a bibliotecii și arhivei documentare am reușit mutarea acestora într-o încăpere adecvată. Materiale documentare au fost organizate în cutii de carton. O dificultate a survenit în achiziționarea mobilierului necesar, întrucât legislația actuală nu permite acest lucru, astfel încât suntem încă în așteptarea unei soluționări pozitive în anul următor, mulțumindu-ne deocamdată cu soluții de provizorat.

Sesiuni, colocvii, conferințe au fost organizate în anii 2012 și 2013 la Institutul de istoria artei sau în diverse parteneriate în scopul prezentării proiectului și a cercetărilor asupra arhivei, aflate în desfășurare. De asemenea, membrii echipei au participat cu o serie de comunicări la conferințe

naționale și internaționale dedicate sculpturii, lui Constantin Brâncuși sau unor problematici mai largi precum avangarda și modernismul european. Cel mai important eveniment organizat de membrii echipei și care a presupus un efort comun susținut încă de la începutul anului 2013 a fost conferința internațională After Brâncuși care a avut loc în octombrie 2013.

În țară:

2012

- Centrul de Studii Brâncușiene „Barbu Brezianu”, un proiect al Institutului de Istoria Artei „G.Oprescu”, comunicare susținută de Ioana Vlasiu la Sesiunea comemorativă de comunicări Constantin Brâncuși. Noi repere documentare, Academia Română, 16 februarie 2012.
- **Colocviul Brâncuși** – fotografie, film, organizat de Institutul de Istoria Artei în colaborare cu Universitatea de Artă București, 31 octombrie – au participat Ioana Vlasiu, Elena Dumitrescu, Irina Cărbăș, Virginia Barbu, Alexandra Croitoru, Olivia Nițiș, Corina Teacă, Ruxanda Beldiman.
- Conferința Brâncuși contemporanul nostru, susținută de Dr.Doina Lemny de la Muzeul de Artă Modernă-Centrul Georges Pompidou, Paris – 22 noiembrie

2013

- **After Brancusi. Conferința internațională, București, Târgu Jiu, 4-6 octombrie** organizată în parteneriat cu Universitatea Națională de Arte, București – 16 participanți dintre care 5 din Franța (Doina Lemny, Centre Pompidou, Paris; Adriana Sotropa, Université Bordeaux 3), Anglia (Jonathan Wood, Henry Moore Institute, Leeds; Alexandra Parigoris, Leeds University) și Germania (Christian Fuhrmeister, Zentralinstitut für Kunstgeschichte, München) dar și din centre universitare din România – Timișoara (Ileana Pintilie, Universitatea de Vest), Iași (Cristian Nae). Din București au mai participat: Ruxandra Demetrescu, Cristian Velescu (Universitatea Națională de Arte), Magda Predescu, Magda Radu (Muzeul Național de Artă Contemporană), Alexandra Croitoru (artistă), Peter Jacobi (artist). Membrii echipei au susținut la rândul lor prezentări ale cercetărilor individuale inițiate încă de la începutul proiectului.
- Colocviile de miercuri, Institutul de Istoria Artei „G.Oprescu”
 - Ioana Vlasiu, Din corespondența lui Barbu Brezianu. Scrisorile istoricului de artă Eric Shanes și disputa în jurul restaurării Coloanei fără sfârșit de la Târgu-Jiu

- Corina Teacă, Corespondența lui Barbu Brezianu cu Editura londoneză Thames/Hudson
- Virginia Barbu, George Enescu în Arhiva Brezianu
- Olivia Nițș, Brâncuși în corespondență: importanța documentară
- Ruxanda Beldiman, Corespondența lui Barbu Brezianu cu personalități ale exilului și avatarurile publicării monografiei Brâncuși la Editura Thames/Hudson

- Alte conferințe

- Ioana Vlasiu, Centrul de Studii Brâncușiene „Barbu Brezianu”, un proiect al Institutului de Istoria Artei „G.Oprescu”, comunicare susținută de Ioana Vlasiu la Sesiunea comemorativă de comunicări Brâncușiana 2013, Târgu Jiu, 17 martie
- Ioana Vlasiu, Vida Geza – etos popular, stil și tehnicitate, Academia Română, mai
- Virginia Barbu, Barbu Brezianu și istoriografia de artă brâncușiană, Târgu Jiu, 27 octombrie

În străinătate:

Irina Cărăbaș a participat la a treia conferință a Rețelei Europene pentru Studiul Avangardei și Modernismului, Material Meanings, organizată la University of Kent în Canterbury, 7-10 septembrie 2012. Conferințele rețelei înființate acum patru ani au devenit cele mai mari evenimente din Europa ce reunesc cercetători ai avangardei și modernismului. Prezentarea ei a avut ca temă receptarea lui Constantin Brâncuși în România anilor 1960 atât în discursul politic, cât și în istoria artei și în practica artistică contemporană (The Wooden Avant-Garde and the Reception of Brancusi in Romania). Îngemănarea celor trei domenii privită din perspectiva receptării lui Brâncuși constituie aria ei individuală de cercetare din cadrul proiectului pe care o va dezvolta în etapa următoare. În cadrul aceleiași conferințe Irina Cărăbaș a fost organizatoarea unui panel care pune în discuție condițiile și formele de existență ale avangardei din anii 1960 în România (Elusive Avant-Garde. Materials, Practices, Connections in Post-war Romania), invitând trei cercetătoare din România care se ocupă de acest subiect în studii independente sau legate de doctorat.

Cercetările asupra arhivei precum și asupra altor probleme ale sculpturii românești și internaționale au fost publicate în toate etapele de desfășurare a proiectului.

Articole

Ioana Vlasiu

- De ce sculptura în lemn? în Arhetipuri sculpturale. Sculptura în lemn. Opere din patrimoniul Galeriei Naționale. 1918-1999, Muzeul Național de Artă al României, 2012.
- Centrul de Studii Brâncușiene „Barbu Brezianu”, un proiect al Institutului de Istoria Artei „G.Oprescu”, în *Academica*, nr.6-7, iunie-iulie, 2012.
- Noguchi /Brâncuși. Date noi din corespondența dintre Isamu Noguchi și Barbu Brezianu, în *Studii și cercetări de istoria artei*, 2012 .
- *Despărțiri: Maitec, Gorduz, Vasilescu, Spătaru*, în *Arta*, nr.8-9, 2013.
- *Sculptura românească după Constantin Brâncuși* (interviu de Adriana Oprea), în *Arta*, nr.8-9, 2013.
- *Vida Geza, Etos popular, stil și tehnicitate*, in *Academica*, nr. 7, 2013 (în curs de publicare, articol acceptat)

Irina Cărăbaș, *Literary Representations of Brancusi's Studio*, în *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*, 2012.

Olivia Nițiș, - *Istoriografia de artă americană despre Brâncuși după 1990: contribuția Annei Chave*, în *Studii și cercetări de istoria artei*, 2012.

Recenzii, cronici

Ioana Vlasiu, Doina Lemny, Brancusi&Gaudier-Brzeska. *Points de convergence*, L'Echoppe, Paris, 2009 și Sorana Georgescu Gorjan, *Așa grăit-a Brâncuși*, în *Studii și cercetări de istoria artei*, 2012.

Corina Teacă, Doina Lemny, Cristian-Robert Velescu, *Brâncuși inedit*, în *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*, 2012.

Virginia Barbu, Paul Rezeanu, Brâncuși. *Tatăl nostru și Greg Dickinson*, Carole Blair, Brian L. Ott (Ed.), *Places of Public Memory. The Rhetoric of Museums and Memorials*, The University of Alabama Press, Tuscaloosa, 2010, 282p. cu il. (recenzie), în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, 2013.

Ruxanda Beldiman, Cronica Conferinței After Brâncuși, 4-6 octombrie, Studii și Cercetări de Istoria Artei, 2014.

În curs de publicare se află un dosar dedicat corespondenței lui Barbu Brezianu păstrată în arhiva Centrului la care au participat toți membrii echipei de cercetare. Acesta se va regăsi în paginile Revue Roumaine d'histoire de l'Art (cotată Erih B), în numărul din 2014 sub titlul Barbu Brezianu's International Research Network: Selected Correspondence with Art Historians and Institutions.

Website-ul proiectului www.arhiva-brezianu.ro lansat pe 30 iunie 2013 structurează rezultatele inventarierii și cercetării arhivei conține opisurile dosarelor, lista corespondențelor lui Barbu Brezianu precum și o serie de documente și fotografii aflate în arhivă. Acesta a fost conceput în vederea deschiderii arhivei către noi cercetări și colaborări instituționale. De asemenea, și-a propus în lumină a personalității și cercetărilor lui Barbu Brezianu printr-o biografie și bibliografie exhaustive. În vederea lansării site-ului numeroase activități de pregătire au fost întreprinse în decursul anului 2013 :

1. Stabilirea structurii sitului
2. Pregătirea materialului documentar prezentat în sit:
 - opisurile dosarelor și clasarea lor tematică
 - selecția de documente scanate
 - inventarul scrisorilor primite și trimise de Barbu Brezianu (700 scrisori)
 - cercetarea parcursului biografic și profesional al lui Barbu Brezianu și redactarea unei biografii și bibliografii exhaustive
 - bibliografia scrierilor lui Barbu Brezianu cu scanarea integrală a unei selecții de articole
 - traducerile documentelor în limba engleză

Proiecte artistice:

Proiectul și-a propus încă din faza de aplicare să nu limiteze cercetările asupra arhivei lui Barbu Brezianu la istoria artei, așa cum este ea concepută în mod tradițional. Deschiderea către practica artistică și către artiști interesați de figura lui Brâncuși a creat un dialog interesant între domenii. Astfel proiectul a devenit o ocazie de promovare a cercetării artistice, direcție importantă a artei contemporane, încă puțin cunoscută în spațiul românesc.

O cercetare amănunțită a genezei și istoricului Ecorșeului lui Brâncuși, a colaborării dintre sculptor și profesorul său de anatomie, doctorul Dimitrie Gerota, a întreprins Elena Dumitrescu, lector la Catedra de sculptură a Universității Naționale de Artă București, examinând fiecare exemplar al

lucrării la fața locului (București, Craiova, Cluj, Iași) și apreciind starea lor actuală din punct de vedere al stării de conservare. A redactat studiul Ecorșeul Brâncuși/Gerota. Cercetări recente, aflat în curs de publicare la editura UNARTE. Alexandra Croitoru, asistent la catedra foto-video a aceleiași instituții a cercetat aforismele și cugetările brâncușiene, textele de ficțiune și teatru care i-au fost dedicate, numeroase dosare documentare din Arhiva Barbu Brezianu și a conceput și inițiat două proiecte artistice. Pornind de la lirica dedicată lui Brâncuși, ea a conceput o intervenție de natură performativă care s-a materializat la conferința internațională After Brancuși din 2013.

Călătorii de documentare în străinătate

Virginia Barbu, Ruxanda Beldiman, Corina Teacă au efectuat o călătorie de documentare la Paris unde au întreprins cercetări privind sculptura lui Brâncuși și a ambianței culturale și artistice în care artistul român și-a desăvârșit formația și a evoluat. Instituțiile avute în vedere au fost în primul rând muzeele - Musée national d'art moderne-Centre Georges Pompidou, Bourdelle, Rodin, Orsay, Gustave Moreau, Musée de l'Orangerie, Musée de la vie romantique, cu bibliotecile și arhivele lor. Au fost consultate arhivele Brâncuși de la Bibliothèque Kandinsky, conținând o bogată corespondență revelatoare pentru mediul intelectual pe care îl frecventa, prietenii pe care le legase, relațiile cu colecționarii, expozițiile pe care le pregătea. Au fost investigate arhivele Muzeului Bourdelle, în special fondul de scrisori adresate lui Bourdelle, sculptorul francez cu numeroși admiratori în România, printre care fondatorul de muzeu Anastase Simu, de către elevele și elevii săi români. Documentația realizată cu acest prilej va fi fructificată în studiile pentru volumul prevăzut în proiect.

O altă călătorie planificată în 2013 la New York unde se găsesc unele dintre cele mai importante instituții deținătoare de opere brâncușiene și arhive dedicate artistului nu a fost realizată datorită tăierilor bugetare drastice.

Achiziții

Au fost achiziționate conform prevederilor fiecărei etape a proiectului electronice, consumabile și domeniul web pentru situl proiectului. Ne-am aflat în imposibilitatea achiziționării unor rafturi adecvate conservării arhivei datorită legislației. Soluția provizorie nu este totuși viabilă pentru conservarea îndelungată.

Diseminare în mass-media:

- pe web site-ul proiectului
- prezentarea evoluției proiectului și a conferințelor la rubrica Porția de artă la Radio România Cultural, în cadrul emisiunii Cu minte de...Duminică.
- Radio România Cultural a fost și partener media al conferinței internaționale After Brancusi.

Concluzii:

În etapele proiectului desfășurate până în prezent membrii echipei și-au îndeplinit activitățile asumate prin contract. În ciuda tăierilor bugetare extrem de drastice din 2013 precum și a întârzierii bugetului alocat în același an, care au afectat atât organizarea conferinței (numărul de invitați) cât și salariile membrilor echipei, s-au făcut eforturi și sacrificii pentru ca evenimentele anunțate să aibă loc și cerințele contractului să fie duse la bun sfârșit. Așteptăm ca în 2014 aceste neajunsuri să fie corectate și să avem posibilitatea de a îndeplini activitățile propuse care ar materializa cercetările desfășurate de-a lungul mai multor ani. Publicarea volumului conferinței internaționale After Brancusi precum și a corespondenței adnotate a lui Barbu Brezianu ar avea un impact nu numai printre cercetătorii locali, ci și pe plan internațional și ar întări legăturile cu instituții din țară și străinătate deja inițiate în cadrul proiectului.